

Samangan Scientific and Research Journal

<https://researchsparker.edu.af/index.php/SARJ>

DOI: 10.64226/sarj.v2i02.22

e-ISSN:3105-1715

An Investigation of the Protection of Privacy in the Corpus of the Qur'an and Sunnah

Sayed Murad Taheri^{1, *}

¹Department of Islamic Studies, Faculty of Sharia, Samangan Institute of Higher Education

* **Corresponding Author:** muradt987@gmail.com

Cite this study:

Taheri, S. M. (2024). An Investigation of the Protection of Privacy in the Corpus of the Qur'an and Sunnah, Samangan Academic and Research Journal, 2(2), 91-106.

Keywords

Spying, Inquisition, Privacy, Sunnah, Protection

Research

Received:

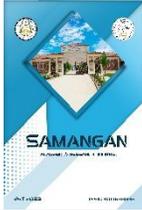
Revised:

Accepted:

Published:

Abstract

Islam is a comprehensive and complete religion that addresses all human needs. It provides vital teachings in every aspect of human life and strongly emphasizes the protection of human rights. Among these rights is the inviolability of individual privacy. Privacy refers to the domain into which intrusion by others provokes a reaction from the individual, or matters for which a person stands to defend and resolutely safeguard. The aim of this study is to clarify the nature of privacy and to examine its protection from the perspectives of the Qur'an and Sunnah. This research employs a descriptive-analytical review method, drawing on resources such as the Shamela Library, reputable scientific databases, and physical references. The findings indicate that although the term "privacy" is not explicitly mentioned in the Qur'an and Sunnah, its instances and concepts are discussed, and the safeguarding of privacy is emphasized. From an Islamic perspective, the scope of privacy encompasses personal affairs, mobile devices, homes, families, bodies, property, correspondence, and individual secrets. Practices such as spying, inquisitions, spreading immorality, eavesdropping, and breach of trust—which violate individuals' privacy—are strictly prohibited. However, exceptions are recognized in cases such as the state's supervisory rights, national security issues, and child upbringing, where limited intrusion into privacy is permissible.

مجله علمی-تحقیقی سمنگان

<https://researchsparker.edu.af/index.php/SARJ>

DOI: 10.64226/sarj.v2i02.22

e-ISSN:3105-1715

بررسی مصونیت حریم خصوصی در منظومه قرآن و سنت

نامزد پوهنیار سیدمراد طاهری^{*۱}^۱ دبیرانمننت تعلیمات اسلامی پوهنځی شرعیات مؤسسه تحصیلات عالی سمنگان* نویسنده مسؤول: muradt987@gmail.com

مرجع دهی:

طاهری، س. م. (۱۴۰۳). بررسی مصونیت حریم خصوصی در منظومه قرآن و سنت، ۲(۲)، ۹۱-۱۰۶.

چکیده

اسلام دین جامع، کامل و پاسخ‌دهنده تمام نیازهای بشری است. در تمام عرصه‌های زنده‌گی بشر تعالیم حیاتی ارائه نموده به مصونیت حقوق بشر تأکید کرده است. یکی از آن حقوق مصون بودن حریم خصوصی افراد است. حریم خصوصی به محدوده اطلاق می‌شود که ورود دیگران به آن واکنش شخص را به دنبال داشته و یا اموری را گویند که انسان در دفاع از آن برمی‌خیزد و قاطعانه از آن حفاظت می‌کند. هدف از این تحقیق بیان ماهیت حریم خصوصی و بررسی مصونیت آن از منظر قرآن و سنت است. این تحقیق با روش تحلیلی- توصیفی مروری با استفاده از مکتبه شامله، دیتابیس‌های معتبر علمی و منابع فزیکتی نوشته شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که اصطلاح حریم خصوصی در قرآن و سنت به گونه مشخص ذکر نشده است؛ بلکه مصادیق و مفاهیم آن بیان و به صیانت حریم خصوصی تأکید شده است. قلمرو حریم خصوصی از نظر اسلام شامل امور شخصی، موبایل، منزل، خانواده، بدن، اموال، مکاتبات و اسرار فردی اشخاص است. عواملی از قبیل تجسس، تفتیش عقاید، اشاعه فحشا، استراق سمع و خیانت در امانت که باعث نقض حریم خصوصی افراد می‌شوند، به شدت منع شده است؛ اما در مواردی چون حق نظارت دولت، مسأله امنیتی کشور و تربیت فرزندان ورود به حریم خصوصی مجاز می‌باشد.

کلمات کلیدی

تجسس، تفتیش، حریم خصوصی، سنت و مصونیت

مقدمه

انسان خلیفه خدا و مکرم‌ترین مخلوق او در روی زمین است. از نظر تعالیم اسلامی دارای حقوق اساسی و بنیادین است. یکی از مهم‌ترین حقوق بشر حق مصون بودن حریم خصوصی است. حریم خصوصی به محدوده‌یی اطلاق می‌شود که ورود به آن عکس‌العمل را به دنبال دارد و یا به اموری است که انسان در دفاع از آن برمی‌خیزد و به‌طور جدی از آن محافظت می‌کند (مسعودیان، ۱۳۹۱، ص ۸۷). در دنیای معاصر با توجه به پیشرفت‌های فناوری و اطلاعاتی، قلمرو حریم خصوصی دچار تحول گریده است. این تحول برای بعضی افراد مبهم بوده و همین ابهام گاهی باعث نقض حریم خصوصی افراد می‌گردد.

سؤال اصلی تحقیق: حریم خصوصی چیست؟ دیدگاه اسلام در خصوص حریم خصوصی چیست؟
 سؤالات فرعی: قلمرو حریم خصوصی کدام‌هاست؟ دلایل مصونیت حریم خصوصی چیست؟ در چه موارد ورود به حریم خصوصی افراد مجاز است؟ و دیدگاه فقهای حنفی در خصوص تفتیش منزل چیست؟
 فرضیه تحقیق: حریم خصوصی به بخش‌های از زنده‌گی شخص گفته می‌شود که از دید و دخالت دیگران محفوظ بماند و تنها خود او حق تصمیم‌گیری درباره افشای آن را داشته باشد.
 به نظر می‌رسد اسلام به مصونیت حریم خصوصی حرمت قایل شده و برای حفاظت از آن مسلمانان را از تجسس، افشا و دخالت در امور شخصی دیگران منع می‌کند.

قلمرو حریم خصوصی از نظر اسلام شامل امور شخصی، موبایل، منزل، خانواده، بدن، اموال، مکاتبات و اسرار فردی اشخاص است.

با توجه به تحقیقی که نگارنده انجام داد، عین موضوع را پیدا نکرد؛ اما برخی از کتاب‌ها و مقالاتی را که با موضوع فوق همخوانی داشت، به‌دست آورد که قرار ذیل بیان می‌گردد: ۱- دغمی، محمود. (۱۳۴۶ش). التجسس و احکامه فی الشریعة الإسلامیة قاهره- مصر، ۲- شحود، علی بن نایف. (۱۴۳۲ق). الخلاصة فی أحكام التجسس، بی‌نا، ۳- حکیمی، نجیب‌الله. (۱۳۹۹ش). قلمرو حریم خصوصی در قرآن و حقوق بشر، فصل‌نامه تخصصی پژوهش‌های نوین در آموزه‌های قرآن و سنت، سال سوم، شماره پنجم بهار و تابستان، ۴- نعمتی، علی. (۱۳۹۶ش). ارائه و تحلیل مدل اخلاقی اسلام در ورد به حریم خصوصی، فصل‌نامه علمی و پژوهشی پژوهش‌نامه اخلاق، سال دهم، پاییز شماره ۳۷، صفات ۶۱-۸۴، ۵- سبحانی، اسرافیل. (۱۴۰۲ش). بررسی فقهی و حقوقی حریم خصوصی متصدیان مناصب دولتی، ایران، نشریه قه و فقهات، ۶- اسکندری، مصطفی. (۱۳۸۹ش). ماهیت و اهمیت حریم خصوصی، حکومت اسلامی، سال پانزدهم، شماره چهارم که بعضی این‌ها علاوه بر این که به زبان عربی بوده به‌گونه مستقل به حریم خصوصی نپرداخته‌اند و برخی مقالات دیگری آن صرف جنبه حقوقی حریم خصوصی را مورد مطالعه قرار داده‌اند.

۱. دکتری قرآن و حقوق از جامعه المصطفی العالمیة Hakiminajib@gmail.com

۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی تبریز.

۳. دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، استادیار دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران is.sobhani28@gmail.com

۴. عضو هیئت علمی پژوهشگاه اندیشه سیاسی اسلام.

تحقیق حاضر حریم خصوصی را به گونه مستقل در روشنایی قرآن و سنت بررسی نموده و با استناد به تفاسیر معتبر و احادیث گران‌بهای پیامبر ﷺ با روی کرد نظری اهل سنت مستندات آن را مورد تحقیق قرار داده است.

هدف این تحقیق بیان ماهیت حریم خصوصی و بررسی مصونیت آن از منظر قرآن و سنت و ذکر آیات و احادیث صحیح ناظر به مصونیت حریم خصوصی با استفاده از تفاسیر معتبر و دقیق آن است. این تحقیق با روش تحلیلی- توصیفی مروری با استفاده از مکتبه شامله، دیتابیس‌های معتبر علمی و منابع فزیکتی چون تفاسیر معتبر قرآن کریم، شروح احادیث، مقالات و سایر کتاب‌های دینی نوشته شده است.

مفهوم شناسی

مصونیت: واژه عربی بوده از واژه صَانِ يَصُونُ صَوْنًا و صِيَانَتًا گرفته شده است. مَصُونٌ به معنای محفوظ و نگهداری شده آمده است. «ی و ت» مصدر جعلی است با واژه مصون یک‌جا شده و آن را مصدر ساخته است (ابوالحسن، ۱۳۷۹، ص ۳۷۸). مصونیت حریم خصوصی در این متن به معنای حفاظت است.

حریم: واژه عربی بوده جمع آن حُرْمٌ و أَحْرَامٌ است به معنای آنچه که لمس کردن آن جایز نباشد. یا مکانی که حمایت و دفاع از آن واجب باشد (ابراهیم، ۱۳۶۸، ص ۱۶۹).

خصوصی: به معنای خاص بودن، ویژه‌ساختن، منفرد بودن مقابل عموم است (عمید، ۱۳۸۳، ص ۵۵۸).
حریم خصوصی: یک اصطلاح حقوقی بوده به آن بخش زنده‌گی هر انسان اطلاق می‌گردد که در آن از آزادی در برابر بازخواست و کیفر حقوقی برخوردار می‌باشد و هرگونه تصمیم‌گیری نسبت به آن، اطلاع، ورود و نظارت بر آن منحصر در اختیار اوست و مداخله دیگران در آن بدون اذن او مجاز نیست (حکیمی، ۱۳۹۹، ص ۱۱).

تفتیش: واژه عربی و مصدر باب تفعیل است. در اصل از واژه فَتَّشَ يَفْتِشُ تَفْتِشًا گرفته شده به معنای بررسی کردن آمده است (دوزی، ۱۳۵۸، ص ۱۵)؛ اما از نگاه حقوقی تفتیش عبارت از بازرسی اماکن، اشیا و اسناد است به منظور گرفتاری مظنون یا متهم، ضبط اشیا و حفظ مدارک جرم (عدلیه، ۱۳۹۲، ش ۱۱۳۲).

سنت: کلمه عربی بوده جمع آن سنن است. در لغت به معنای راه، روش و طریقه را گویند؛ خواه خوب باشد یا بد (عمر، ۱۴۲۴ق، ج ۲، ص ۱۱۴۷).

سنت از دیدگاه محدثین: هو ما اضيف الى النبى ﷺ من قول او فعل او تقرير او صفة (طحان، ۱۴۳۵، ص ۱۵). عبارت از گفتار، کردار، تقریر و صفاتی که به پیامبر ﷺ منسوب می‌شوند.

قلمرو حریم خصوصی

قلمرو حریم خصوصی موارد زیادی را شامل می‌شود که در ذیل به آن اشاره می‌شود:

۱. حریم خصوصی اطلاعاتی

عبارت از هر نوع اطلاعاتی از قبیل صوت، تصویر، فلم و نوشته که در اسناد مندرج باشد و یا به‌گونه نرم‌افزاری ذخیره‌گرفته باشد، حریم خصوصی اطلاعاتی می‌گویند (سبحانی، ۱۴۰۲، ص ۵۰).

۲. حریم خصوصی ارتباطی

شامل مکالمات تلفونی، برنامه‌های اجتماعی و نامه‌هایی گفته می‌شود، بازرسی و نرساندن نامه‌های ضبط و فاش کردن مکالمات تلفونی، افشای مخبرات دورنگاری، استراق سمع می‌گردد و هرگونه تجسس در این زمینه‌ها نقض حریم خصوصی پنداشته می‌شود (سبحانی، ۱۴۰۲، ص ۵۱).^۵

۳. حریم خصوصی جسمانی

عبارت از محدوده‌یی که به تمامیت جسمی و اعضای بدن انسان منوط می‌شود. تمامیت جسمانی شخص مهم‌ترین سرمایه او است که نباید مورد تعرض قرار گیرد (سبحانی، ۱۴۰۲، ص ۵۲).

۴. حریم مکانی

مکان و مسکنی که یک فرد در آنجا زندگی می‌نماید و از نظر روانی اطمینان دارد، که هیچ‌کس نظاره‌گر وی نیست، حریم خصوصی مکانی تلقی می‌گردد (سبحانی، ۱۴۰۲، ص ۵۳).

۵. حریم خصوصی شخصیتی

حریم خصوصی شخصیتی عبارت از عرض، آبرو و عزت انسان است که در اسلام مورد حمایت قرار گرفته است (محقق، ۱۴۰۲، ص ۱۹۴).^۶

مستندات و دلایل مصونیت حریم خصوصی افراد در قرآن

۱. مصونیت حریم منزل

یکی از مصادیق حریم خصوصی منزل انسان است که هیچ‌کس دیگری بدون اجازه حق دخالت به آن را ندارد. از همین‌رو، قرآن کریم به‌منظور مصونیت حریم منزل مسلمانان ورود دیگران به آن را منع نموده است: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ**

۵. اسرافیل سبحانی، دانشجوی دکتری حقوق اسلامی، دانشگاه المذاهب، تهران، ایران.

۶. سید مصطفی محقق استاد تمام گروه حقوق اسلامی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، نویسنده مقاله‌یی تحت عنوان «مبانی قرآنی نظارت دستگاه دولتی بر حریم خصوصی افراد» نشر شده دور ۱۴، شماره ۹۴، فصل‌نامه علمی مطالعات قرآنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد جیرفت.

لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (النور: ۲۷)؛ ترجمه: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، وارد خانه‌هایی غیر از خانه‌های خود مشوید تا آن که اجازه بگیرید و بر اهل آن خانه سلام گوید. این کار برای شما بهتر است تا شاید پند گیرید و یادآور شوید.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۵۵۱).

سبب نزول: زنی نزد پیامبر ﷺ آمد و گفت: «یا رسول الله، در منزلم گاهی به حالتی می‌باشم که خوش ندارم دیگران به آن حالت من را بنگرند؛ نه پسر و نه پدرم. پس، آن‌ها همیشه وارد می‌شوند. من چه کار کنم؟» پس از این، آیه فوق بر پیامبر ﷺ فرود آمد (سایس، ص ۵۷۱).

نکته تفسیری: منظور از بیوت، منازل مسکونی است. استئناس بر وزن استفعال است. استئناس از واژه آنس (به مد) گرفته شده و به معنای علم و خبر می‌باشد. استئناس به معنای استیذان است؛ به این معنی که بدون اذن به منزل کسی وارد نشوید (سایس، ۱۳۷۹، ص ۵۷۱).

مصونیت حریم منزل در روشنائی احادیث نبوی ﷺ

از نظر احادیث نبوی ﷺ منزل شخص از تعرض مصون است. انسان نباید به منزل دیگران حتی اعضای خانواده‌اش (مادر و خواهر) بدون اجازه وارد شود.

عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ الرَّجُلُ: إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ، قَالَ: «أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا»، قَالَ: إِنِّي أَخْدُمُهَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «فَأَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا»^۷؛ ترجمه: «از عطا بن یسار روایت شده است که مردی به پیامبر ﷺ گفت: آیا هنگام وارد شدن به منزل مادرم هم اجازه ورود بگیرم؟ پیامبر فرمود: بلی. او گفت: من خدمت‌گزار او هستم. پیامبر ﷺ گفت: از وی اجازه ورود بگیر. او این پرسش را سه بار تکرار کرد. بعد پیامبر ﷺ فرمود: آیا دوست داری مادرت را لخت و برهنه ببینی؟ گفت: نخیر. پیامبر ﷺ گفت: هنگام ورود به منزل مادرت از او اجازه بگیر.»

۷. الموطای امام مالک رحمه الله، جلد ۱، ص ۳۲۰.

حمایت از حریم جسمانی افراد

الف) ممنوعیت حبس و شکنجه افراد: در شریعت اسلامی هر نوع ظلم و ستم بر دیگران حرام

تلقی گردیده؛ چنانچه در این روایت آمده است:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ سَلَّمَ عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَالَ: «يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَ جَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا.»^۸؛ ترجمه: از ابوذر رضی الله عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: «الله جل

جلاله در حدیث قدسی می‌فرماید: ای بندگان من، همانا من ستم را بر خود حرام نمودم و آن را میان شما نیز حرام قرار دادم. پس متوجه باشید به یک‌دیگر ستم نکنید.» از مفهوم این حدیث دانسته می‌شود که هر نوع تعرض به جسم انسان در شریعت اسلامی ظلم پنداشته شده و مذموم است.

ب) ممنوعیت چشم‌چرانی در قرآن

از نظر اسلام حریم خصوصی افراد تا بالاترین حد انسانیت تعیین شده است. مسلمانان نباید به‌سوی زنان نامحرم نگاه ناروا داشته باشند و چشم‌چرانی نمایند. قرآن کریم راجع به این موضوع می‌فرماید: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَ يَحْفَظُوا قُرُوجَهُمْ» (النور: ۳۰)؛ ترجمه: «به مردان مؤمن بگو: چشمان خود را (از نامحرمان) بپوشند و شرمگاه خود را حفظ کنند و پاک‌دامنی ورزند.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۵۵۱)

ممنوعیت چشم‌چرانی در احادیث پیامبر ﷺ

احادیث پیامبر ﷺ نیز از چشم‌چرانی و نگاه‌های غرض‌آلود به‌سوی زنان نامحرم منع نموده است: عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَلِيٍّ: «يَا عَلِيُّ لَا تَتَّبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ، فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَ كَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةَ»^۹؛ ترجمه: از ابن بریده از پدرش روایت است که پیامبر ﷺ برای علی (رض) فرمود: ای علی! همانا برای تو نگاه نخست (ناگهانی) به‌سوی نامحرمان مجاز است و نگاه دوم (قصدی) را دنبال نکن.»

ج) ممنوعیت تحمیل عقاید

در قرآن کریم تحمیل عقیده بر دیگران ممنوع است. در این مورد قرآن می‌فرماید: «لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ.» (البقره: ۲۵۶) ترجمه: «در (قبول کردن دین اسلام) اجباری نیست؛ (چون) به راستی که هدایت از گمراهی جدا شده است.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۷۴)

ممنوعیت تجسس در قرآن

آیات قرآن به شدت از تجسس بر اطلاعات شخصی دیگران منع می‌کند و در این زمینه می‌فرماید:

^۸. صحیح ابن حبان، محمد بن حبان بستی، جلد ۱، ص ۳۵۸.

^۹. سنن ابی داود، ابوداود سلیمان بن اشعث سجستانی جلد ۱ ص: ۴۸۱.

«وَلَا تَجَسَّسُوا» (الحجرات: ۱۲)؛ ترجمه: «جاسوسی مکنید.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۶۵۵)
 تجسس به معنای تحقیق و جست‌وجوی در درون امور است و بیش‌تر در مواقعی که در حال بررسی یا پی‌گیری امور منفی یا شر استیم، به‌کار می‌رود، این عبارت بیش‌تر در زمینه کارهای ناپسند و شر استفاده می‌شود (زبیدی، ج ۱۵، ص ۴۹۹)

ممنوعیت تجسس در احادیث نبوی ﷺ

از این‌که تجسس باعث هتک حرمت افراد می‌شود، در احادیث نیز از آن منع شده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَجَسَّسُوا.»^{۱۰} ترجمه: «از ابو هریره (رض) روایت است که پیامبر فرمود: از گمان بد بر حذر باشید؛ زیرا که گمان دروغ‌ترین سخن است. تجسس و عیب‌جویی نکنید.»

تجسس مشروع

تجسسی که منجر به کشف عیوب و کاستی‌های اشخاص شود، ممنوع و مذموم است؛ اما در موارد ذیل تجسس مشروع تلقی می‌گردد:

۱. تجسس دولت در امور ملت به‌منظور تشخیص اشخاص کادر و متخصص در رشته‌های مختلف به منظور سپردن کار به اهل کار و استفاده آن برای توسعه نظام اسلامی. این تشخیص ممکن نیست جز این‌که در مورد تحصیل، تجارب و توانایی و زنده‌گی شخصی آن‌ها اطلاعات دقیق صورت گیرد و به نحوی تجسس گردد (دغمی، ۱۹۵۸، ص ۱۳۵).

۲. تجسس دولت برای گرفتاری متهمان و مجرمانی که امنیت جامعه را برهم می‌زنند. دولت‌ها مسؤولیت دارند که امنیت را در جامعه تأمین نمایند، شهروندان را حمایت نموده و عدالت جزایی را در جامعه تطبیق کنند و این گرفتاری آن‌ها ممکن نیست جز این‌که در امور آن‌ها تجسس شود و کارمندان کشفی آن‌ها را تعقیب نمایند (دغمی، ۱۳۳۷، ص ۱۳۶).

۳. تجسس در صفوف دشمن: برای حاکم دولت اسلامی مجاز است که افرادی را در میان دشمن به عنوان افراد جاسوس استخدام و تعیین کند تا از تصامیم و پلان‌های شوم دشمن آگاه شود و برای دفع آن برنامه‌ریزی نمایند (دغمی، ۱۹۵۸، ص ۱۳۶).

۱۰. صحیح البخاری، ابوعبدالله محمد بن اسماعیل البخاری جلد ۱ ص: ۶۰۶.

ممنوعیت سوء ظن نسبت به دیگران

قرآن کریم سوء ظن نسبت به دیگران را منع نموده است. قسمی که الله متعال در این زمینه می‌فرماید: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ** (الحجرات: ۱۲)؛ ترجمه: «ای مومنان! از بسیاری از گمان‌ها اجتناب کنید؛ چون بعضی از گمان‌ها گناه می‌باشد.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۶۵۵)

ممنوعیت غیبت

غیبت عبارت از نقل عیوب و مطالب پوشیده و پنهان افراد که از نقل آن ناراحت و رنجیده‌خاطر می‌گردند (زبیدی، ج ۳، ص ۵۰۱). از این که غیبت نمودن باعث نقض حریم خصوصی افراد می‌گردد از این رو قرآن ما را از غیبت نمودن مسلمانان بر حذر داشته است و می‌فرماید: **وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ** (الحجرات: ۱۳)؛ ترجمه: «برخی از شما برخی دیگر را غیبت نکند. آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده‌اش را بخورد؟ به یقین که آن را ناپسند می‌دانید. و از الله بترسید؛ یقیناً الله توبه‌پذیر و مهربان است.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۶۵۵) قابل ذکر است که ممنوعیت غیبت مطلق نیست؛ بلکه در بعضی از موارد غیبت جواز دارد که در این جا بعضی از نمونه‌های آن را بیان می‌نماییم: ۱- غیبت حکمران ستمگر ۲- در مقام مشورت ۳- غیبت شخص متظاهر به فسق ۴- بی‌اثر ساختن شهادت شهود (جصاص، ۱۴۱۵، ص ۲۹۱).

ممنوعیت افشای اسرار دیگران

افشای اسرار دیگران ممنوع و ناروا است؛ کما این که رسول گرامی اسلام ﷺ به روایت ابی هریره می‌فرماید: **«الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ»**^{۱۱} ترجمه: «فردی که از وی مشوره خواسته شود، امانت‌پیشه می‌باشد و هرگز خیانت را روا نمی‌دارد.»

غیبت نمودن و دنبال کردن عیوب و کاستی‌های دیگران ممنوع است. **عَنْ أَبِي بَرزَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَ لَمْ يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قَلْبِهِ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّ مَنْ تَبِعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ اتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَ فَضَحَهُ وَ هُوَ فِي بَيْتِهِ.»**^{۱۲} ترجمه: «از ابوبرزه رضی الله عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: ای جماعتی که به زبانش ایمان دارند، اما ایمان در دلش وارد نشده است مسلمانان را فریب ندهید و عیوب شان را جست‌وجو نکنید؛ زیرا کسی که عیوب و کاستی‌های دیگران را تجسس و بعد نشر می‌کند، الله او را رسوا خواهند ساخت و با آن که در منزلش باشد؛ یعنی انسان‌ها نباید اسرار دیگران را افشا نماییم.»

^{۱۱} سنن ابن ماجه، ابو عبدالله محمد بن یزید ابن ماجه قزوینی، جلد ۱، ص ۶۸۱

^{۱۲} سنن الکبری و فی ذیله الجوهر النقی، ابوبکر احمد بن حسین بیهقی، جلد ۱، ص ۲۴۷

ممنوعیت اشاعه فحشا

آیات متعددی بر حرمت افشا و ضرورت پوشیدن گناه دیگران وجود دارد که از باب مشت نمونه خروار به چند مورد آن اشاره می‌شود. خداوند متعال در این مورد می‌فرماید: **إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ** (النور: ۱۹)؛ ترجمه: «البته کسانی که دوست دارند فاحشه و بی‌حیایی در میان مؤمنان شایع گردد، ایشان در دنیا و آخرت عذاب دردناکی دارند. و الله (رازهای سینه‌ها را) می‌داند و شما نمی‌دانید.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۴۴۹)

ممنوعیت استراق سمع^{۱۳}

استراق سمع ضبط کردن اطلاعات دیگران و انتشار آن ممنوع و حرام است؛ زیرا یکی از مصادیق تجسس است. تجسس مطابق به نص قرآن و سنت حرام است که در این جا به برخی آن دلایل اشاره کرده می‌شود:

عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، أَوْ يَفِرُونَ مِنْهُ، صَبَّ فِي أُذُنِهِ الْأَنْكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^{۱۴}؛ ترجمه: «کسی که سخن دیگران را دزدانه گوش می‌نهد؛ در حالی که آن‌ها نمی‌پسندند و یا آن‌ها از او فرار می‌نمایند، در روز رستاخیز به گوش این فرد آتش داغ گذاخته می‌شود.» **إِعْن أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ، فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقَهُوا عَيْنَهُ.»^{۱۵}** ترجمه: «از ابوهریره رضی‌الله‌عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: «کسی که از خانه دیگران بدون اجازه اطلاع و معلومات گیرد، صاحب منزل حق دارد که چشمش را بکشد.»

ممنوعیت خیانت در امانت از منظر قرآن

قرآن کریم خیانت در امانت را مورد مذمت قرار داده است؛ زیرا که خیانت در امانت باعث ورود به حریم خصوصی افراد می‌گردد: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ** (الانفال: ۲۷)؛ ترجمه: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و رسول خیانت نکنید و نه در امانت‌های خویش خیانت کنید؛ در حالی که شما (سزای خیانت را) می‌دانید.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۲۴۱)

ممنوعیت خیانت در امانت از منظر احادیث

احادیث پیامبر ﷺ نیز خیانت در امانت را نکوهش کرده و به خاینان هشدار داده است: **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا وَمَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا.»^{۱۶}** ترجمه: «کسی که بر ما خیانت کند، او از جمله ما نیست و کسی که بر ما سلاح بردارد، او نیز از ما نیست.»

^{۱۳}. به معنای گوش دادن پنهانی به سخن دیگران

^{۱۴}. صحیح البخاری، ابوعبدالله محمد بن اسماعیل البخاری، جلد ۱، ص ۷۰۲

^{۱۵}. صحیح ابن حبان، محمد بن حبان بسنی، ج ۱، ص ۳۵۱

^{۱۶}. شرح اصول اعتقاد اهل السنه و الجماعة، ابوالقاسم هبة الله بن حسن طبری، (۱۴۲۳)، ص ۱۱۰۲

اصل حرمت و احترام عرض و آبرو

در تعالیم اسلام هر گونه هتک حرمت عرض و آبروریزی اشخاص حرام است. پیامبر ﷺ در حجة الوداع خطبه مشهورش را ارائه نمود و بعد از حمد و درود خطاب مسلمانان فرمود: «أيتها الناس! إسمعوا مني أبين لكم فإني لأدري لعلي لا ألقاكم بعد عامي هذا، في موقفي هذا. أيها الناس! إن دماءكم و أموالكم و أعراضكم حرامٌ عليكم إلى أن تلقوا ربكم كحرمة يومكم هذا و كحرمة شهركم هذا و في بلدكم هذا. ألا هل بلغت؟ اللهم فأشهد.^{۱۷}» ترجمه: «های مردم! همانا خون شما و مال شما و هتک آبرو و عزت شما بر دیگر شما حرام است مانند حرمت روز شما (روزهای حج) و مانند ماه شما (ماه‌های حج) و در این شهر تان. آیا پیام الهی را برای تان رسانیدم؟ الهی شاهد باش!» پیامبر ﷺ ۱۳ روز بعد چشم از جهان فرو بست.

تفتیش منزل از دیدگاه فقهای حنفی

آیا قاضی صلاحیت صدور قرار مبنی بر تفتیش منزل افراد را دارد یا خیر؟

دلایل جواز تفتیش منزل

به حضرت عمر رضی الله عنه گزارشی ارائه شد که در خانه فلان شخص شراب وجود دارد. عمر رضی الله عنه دستور تفتیش منزل قرشی و ثقفی را صادر نمود.^{۱۸} این عمل کرد عمر رضی الله عنه نشان می‌دهد که قاضی یا حاکم صلاحیت صدور تفتیش منزل افراد مظنون و متهم را دارا می‌باشد. از منظر امام ابویوسف رحمه الله قاضی صلاحیت دارد که به کارمندان کشف و گرفتاری مجوز هجوم تفتیش بر منزل شخص را که در منزلش پنهان شده است، صادر نماید. این جزء صلاحیت‌های قضات می‌باشد. امام ابویوسف رحمه الله در هنگام قضاوتش خود چنین عمل می‌کرد (شهید صدر^{۱۹}، ۱۳۵۰، ص ۳۲۷).

علی رضی الله عنه به عبدالرحمن بن مخنف وظیفه سپرد تا جزیه ذمی‌ها را جمع‌آوری نماید. در جریان جمع‌آوری جزیه یکی از ذمی‌ها دست به فرار زد و به منزل نعیم بن دجاجة اسدی پناهنده شد. نعیم با آن‌ها نزد علی رضی الله عنه آمدند. علی (رض) دستور هجوم بر منزل وی را صادر کرد. به همین ترتیب عبدالرحمن بن مخنف و همکارانش او را گفتار نمود (شهید صدر، ۱۳۵۰، ص ۳۳۹). از این برخوردار نیز دانسته می‌شود که قاضی یا حاکم در صورت تشخیص مصلحت می‌تواند دستور مبنی بر تفتیش منزل افراد را صادر نماید.

در زمان عمر رضی الله عنه در یکی از خانه‌های مدینه منوره شخص به صدای بلند گریه و شیون بلند شد. عمر رضی الله عنه بر منزلش رفت و او را سرزنش کرده و دره زد تا این که از گریه کردن زیاد دست بردارد.^{۲۰}

^{۱۷} صحیح البخاری، ابوعبدالله محمد بن اسماعیل البخاری، ج ۲، ص ۶۲۰

^{۱۸} کتاب شرح ادب القاضی، حسام‌الدین عمر بن عبدالعزیز معروف به صدر شهید، جلد ۸، ص ۳۳۸

^{۱۹} منظور از شهید صدر، برهان‌الائمه حسام‌الدین عمر بن عبدالعزیز صدر است. او مولف کتاب شرح ادب القاضی و فقیه حنفی

است.

^{۲۰} همان اثر، جلد ۸، ص ۳۳۹

بر اساس همین اثر استناد می‌شود که هجوم بر منزل مفسدین برای جلوگیری از فساد مجاز می‌باشد. اگر بدهکار در خانه همسرش سکونت داشته باشد و از رفتن به نزد حاکم امتناع کند، قاضی در را به روی او می‌بندد و دستور تفتیش منزل وی را صادر نموده سرانجام وی را گرفتار می‌نماید.^{۲۱}

دلایل عدم جواز تفتیش منزل

شمس الأئمه حلوانی رحمه الله^{۲۲} که یکی از فقهای مشهور حنفی در قرن پنجم هجری به‌شمار می‌رود، می‌گوید: ظاهر مذهب ما این است که بر قاضی مناسب نیست که برای گرفتاری شخص مظنون یا متهم بر تفتیش منزل آن‌ها دستور دهد؛ یعنی قاضی صلاحیت تفتیش منزل افراد را ندارد؛ زیرا که تفتیش منزل مسلمان منجر به هتک حریم خصوصی و نقض حرمت محارمش می‌گردد و هتک حرمت مسلمان در شریعت اسلامی جواز ندارد.^{۲۳}

موارد مجاز ورود به حریم خصوصی در آموزه‌های اسلامی

با آن که تعرض به حریم خصوصی ممنوع شده است، اما در برخی موارد ورود به حریم خصوصی مجاز است که قرار ذیل بیان می‌گردد:

حق نظارت دولت مردان

از تفسیر آیت ذیل دانسته می‌شود که گاهی ورود به حریم خصوصی به‌منظور کنترل و نظارت بر مخالفان حکومت اسلامی مباح است؛ چنان‌چه خداوند متعال می‌فرماید: هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُهُمْ قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤَفَّكُونَ (المافقون: ۴)؛ ترجمه: «آنان (منافقان) دشمن‌اند. پس، از آنان بر حذر باش!» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۷۰۵) واژه حذر به نحوی مطلق ذکر شده است و مصداق روشن آن کنترل همه تلاش‌ها و تجمعات منافقان است که لازمه آن کنترل، مراقبت و تجسس به اعمال منافقین و گردآوری اخبار و اطلاعات است.

مسأله امنیتی کشور

تجسس از وضعیت دشمنان اسلام و رصد امکانات آن جواز دارد؛ چون تأمین امنیت جامعه اسلامی وظیفه دولت اسلامی است. در صورت لزوم باید در میان دشمن نفوذ کند. روشن است که تجسس در میان دشمن به نوعی موجب نقض حریم خصوصی ایشان می‌گردد؛ اما این نظر به عمل کرد رسول الله ﷺ مجاز می‌باشد؛ مانند این که پیامبر ﷺ نعیم ابن مسعود را در غزوه بنی مصطلق به عنوان مخبر در میان مشرکین تعیین نمود (شعود، ۱۴۳۲، ص ۱۵۲).

^{۲۱}. المحيط البرهانی فی الفقه النعمانی، محمود بن احمد بن عبدالعزیز بن مازة بخاری حنفی، جلد ۸، ص ۴۶

^{۲۲}. عبدالعزیز بن احمد، به شمس الأئمه مشهور است. او فقیه حنفی است که در قرن پنجم زنده گی می‌کرد. مؤلف المبسوط، النوادر

و الفتاوی است.

^{۲۳}. المحيط البرهانی فی الفقه النعمانی، محمود بن احمد بن مازة بخاری حنفی، ص ۴۵

تربیت فرزندان و اصلاح امور آنها

خانواده کانون تربیت فرزندان است. والدین در قبال تربیت سالم فرزندان شان مسؤولیت دارند؛ چون ماموریت تربیت سالم فرزندان بسیار سنگین است. به همین خاطر برای اولیای کودک مجاز است که رفتار کودکان و فرزندان شان را مراقبت کنند تا اطفال شان را از آسیب‌های اخلاقی و معنوی حفاظت نمایند. الله متعال راجع به این موضوع می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (التحریم: ۶)؛ ترجمه: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خودتان و خانواده‌تان را از آتشی حفظ کنید که همزمش مردم و سنگ‌ها خواهند بود.» (بدخشانی، ۱۳۹۷، ص ۶۰۴)

نتایج تحقیق

- ۱) حریم خصوصی یکی مهم‌ترین حقوق انسان به‌شمار رفته به نحوی که تجاوز به حریم خصوصی به معنای تجاوز به کرامت انسان‌ها تلقی می‌گردد.
- ۲) حریم عبارت از محدوده‌بی‌ست که ورود به آن واکنش شخص را به دنبال دارد و اموری که انسان از آن دفاع کرده و در مقام حمایت آن برمی‌خیزد.
- ۳) در قرآن و سنت اصطلاح مشخص به نام حریم خصوصی وجود ندارد؛ اما به‌گونه‌ی دیگر به مصونیت حریم خصوصی پرداخته مصادق آن در قرآن و احادیث نبوی ﷺ به کثرت بررسی و در فقه حنفی از آن تحت عنوان حریم ستر بحث شده است.
- ۴) قرآن کریم عواملی را که باعث نقض حریم خصوصی می‌گردد چون تجسس، تفتیش عقاید، اشاعه فحشا، هتک حرمت و آبروی دیگران، ورود به منزل دیگران و استراق سمع به‌منظور حمایت از حق حریم خصوصی افراد، شناسایی، منع و مرتکبان آن را سرزنش نموده است.
- ۵) مصونیت حریم خصوصی به اندازه‌ی مهم و حیاتی است که شریعت اسلامی به هیچ‌کسی حق ورود به حریم خصوصی افراد را نمی‌دهد؛ حتی از دیدگاه بعضی فقهای حنفی محکمه نیز نمی‌تواند برای تفتیش منزل افراد قرار صار نماید؛ چون که تفتیش منزل باعث هتک حریم خصوصی ایشان می‌گردد.

بحث و مناقشه

موضوع حریم خصوصی و موارد ورود به آن یکی از مباحثی است که همواره محل بحث و مناقشه میان موافقان و مخالفان بوده است که قرار ذیل بیان می‌شود: موافقان می‌گویند: حریم خصوصی در اسلام مصون است و هیچ‌کسی حتی محاکم حق ندارد دستور تفتیش و بازرسی منزل (یکی از مصادیق حریم خصوصی) افراد را صادر نماید و به امور شخصی دیگران دخالت نماید. برای اثبات ادعای خویش به آیاتی که به ممنوعیت تجسس، تفتیش، استراق سمع، چشم‌چرانی و غیره استدلال می‌نمایند. این یافته‌ها

با منابع معتبر اهل سنت^{۲۴} همخوانی دارد؛ اما عده دیگری^{۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸} با در نظر داشت احترام به حریم خصوصی افراد در برخی موارد به منظور تأمین عدالت و جلوگیری از سوء استفاده از حق حریم خصوصی افراد، ورود و یا دخالت به حریم خصوصی آنان را جایز می‌داند و برای اثبات ادعای شان به آثار صحابه کرام به خصوص عمل کرد عمر فاروق و علی رضی الله عنهما و رویه قضایی امام ابو یوسف رحمه الله یکی از فقهای مشهور احناف استدلال نموده و به نحوی برای اطلاعات از حریم خصوصی استثنائاتی قایل شده‌اند. جان کلام این که حریم خصوصی در اسلام مصون است؛ اما در مواردی خاصی ضرورت ایجاب می‌نماید که محاکم برای تأمین عدالت به تفتیش منزل افراد اجازه دهند و این مسأله هرگز به مصونیت حریم خصوصی افراد صدمه وارد نمی‌کند.

نتیجه‌گیری

در نتیجه‌گیری می‌توان گفت که محدوده‌یی از عقاید، باورها، احساسات و ویژه‌گی‌های هر شخص که به دیگران آشکار نیست و یا علی‌رغم آشکاربودن آن، به افشاکردنش راضی نیست و در برابر ورود و نظارت دیگران عکس‌العمل نشان می‌دهد، حریم خصوصی تلقی می‌گردد. اسلام مصونیت حریم خصوصی را به رسمیت می‌شناسد. قرآن کریم به منظور حمایت حریم خصوصی افراد عواملی چون تجسس، تفتیش عقاید، ورود به منزل دیگران، غیبت‌نمودن، بدگمانی به دیگران، اشاعه فحشا و چشم‌چرانی‌ها را حرام قرار داده است و همچنان احادیث زیادی در خصوص منع تجسس، غیبت‌نمودن، بدگمانی به دیگران، ممنوعیت چشم‌چرانی‌ها، افشای اسرار و خیانت در امانت وجود دارد که مسلمانان را از دخالت در قلمرو حریم خصوصی دیگران اکیدا باز می‌دارد. همچنان فقه حنفی نیز به مصون بودن حریم خصوصی اهتمام کرده و هر نوع تعرض به آن را ممنوع قرار داده است. قابل ذکر است با آن که قلمرو حریم خصوصی از تعرض مصون است، اما در موارد استثنایی که مصلحت و عدالت ایجاب نماید مانند حق نظارت دولت‌مردان، مسأله امنیتی کشور، گرفتاری مجرمان و تربیت فرزندان ورود به حریم خصوصی مجاز می‌باشد.

^{۲۴}. المحيط البرهانی فی الفقه النعمانی، شمس‌الائمه عبدالعزیز بن احمد بخاری، ۱۳۸۳، ج ۸، ص ۴۵

^{۲۵}. کتاب شرح ادب القاضی، حسام‌الدین عمر بن عبدالعزیز بن مازة بخاری مشهور به شهید صدر، ص ۳۳۹

^{۲۶}. همان منبع، ص ۳۳۹

^{۲۷}. المحيط البرهانی فی الفقه النعمانی، شمس‌الائمه عبدالعزیز بن احمد بخاری، ص ۴۶

^{۲۸}. الخلاصة فی احکام التجسس، علی بن نایف شحود، ص ۱۵۲

فهرست منابع

قرآن کریم.

۱. ابراهیم، مصطفی. (۱۳۶۸ش). المعجم الوسيط، مصر: دارالدعوه.
۲. ابو الحسين، احمد بن زكريا. (۱۳۶۸ش). معجم المقاييس اللغوة ايران، تحقيق عبدالسلام بن هارو.
۳. ابوالحسن، علي بن إسماعيل المرسى. (۱۳۷۹ش). المحكم و المحيط الاعظم، بيروت: دارالكتب العلمية.
۴. اعلامية جهاني حقوق بشر. (۱۳۲۷ش). ماده (۳). سازمان ملل، نيويارك امريكا.
۵. بخارى حسام الدين عمر بن عبدالعزيز بخارى، مشهور به شهيد صدر. (۱۳۵۰ش). شرح ادب القاضى، بغداد: مطبعة الارشاد.
۶. بخارى، أبو عبدالله محمد بن إسماعيل. (۱۴۲۲ ق). صحيح البخارى، لبنان: دار طوق النجاة.
۷. بدخشاني، محمدانور. (۱۳۹۷). قرآن كريم و ترجمه معانى آن به زبان درى. سايت كتابخانه قلم: www.qalamlib.com
۸. بستى، محمد بن حبان، (۱۴۱۴ ق). صحيح ابن حبان، لبنان محقق: شعيب الأرنؤوط، ناشر: مؤسسه الرساله.
۹. بيهيقي، أبوبكر أحمد بن الحسين. (۱۳۴۴ش). السنن الكبرى و فى ذيله الجوهر النقى. حيدرآباد: مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة فى الهند.
۱۰. جصاص الحنفى، أحمد بن على أبوبكر رازى. (۱۴۱۵ق). أحكام القرآن. محقق: عبدالسلام محمد على شاهين، بيروت: دارالكتب العلمية.
۱۱. حكيمى، نجيب الله. (۱۳۹۹ش). قلمرو حریم خصوصی در قرآن و حقوق بشر. فصل نامه تخصصى پژوهش های نوین در آموزه های قرآن و سنت، سال سوم، شماره پنجم، بهار و تابستان.
۱۲. دغمی، محمود راکان. (۱۳۶۴ش). التجسس و أحكامه فى الشريعة الاسلاميه، قاهره: دارالسلام.
۱۳. دوزى، رينهارت بيتر. (۱۳۵۸ش). تكمل المعاجم العربية. عراق: وزارة الثقافة والإعلام.
۱۴. راجى، عبدالقدوس. (۱۳۹۴ش). علوم القرآن. كابل: سعيد.
۱۵. رويانى، أبوبكر محمد بن هارونه. (۱۴۱۶هـق). مسند الرويانى. محقق: أيمن على أبويمانى، قاهرة: مؤسسه قرطبه.
۱۶. زبيدى، محمد بن محمد. (۱۳۷۳هـ). تاج العروس من جواهر القاموس. بيروت: دارالهدايه.
۱۷. سايس، محمدعلى. (۱۳۸۱ش). تفسير آيات الاحكام. محقق: ناجى سويدان، مصر: المكتبة العصرية للطباعة.
۱۸. سباعى، مصطفى. (۱۳۹۳ش). سيرت نبوى درس ها و اندرزها. مترجم: فضل الرحمن فاضل، كابل: ميوند.

۱۹. سبحانی، اسرافیل. (۱۳۰۲ش). بررسی فقهی و حقوقی حریم خصوصی متصدیان مناصب دولتی. تهران: فقه و فقهات.
۲۰. سجستانی، أبوداود سلیمان بن الأشعث. (۱۴۳۰ هـ). سنن ابی داوود. بیروت: دار الکتب العربی.
۲۱. سمرقندی، ابوليث نصر بن محمد. (۱۳۸۳ش). فتاوی النوازل. محقق: سید یوسف احمد. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۲. شحود، علی بن نایف. (۱۴۳۲ق). الخلاصة فی أحكام التجسس. بی جا: بی نا.
۲۳. شهید صدر، برهان الدین محمود بن احمد بخاری. (۱۳۸۳). المحيط البرهانی فی الفقه النعمانی. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۴. شیبانی، أبوعبد الله أحمد بن محمد بن حنبل. (۱۴۱۶ق). مسند الإمام أحمد بن حنبل. محقق: أحمد محمدشاکر، قاهره: دارالحديث.
۲۵. طبری، أبوالقاسم هبة الله بن حسن بن منصور. (۱۴۲۳هـ ق). شرح أصول اعتقاد أهل السنة و الجماعة. محقق: أحمد بن سعد بن حمدان الغامدی، سعودی: دار طيبة السعویة.
۲۶. طحان، محمود. (۱۳۱۴ش). تیسیر المصطلح الحديث. پشاور: کتب خانة رشیدیة.
۲۷. عمر، عبدالحمید. (۱۲۴ق). معجم اللغة العربیة المعاصرة. بیروت: عالم الکتب.
۲۸. قانون اجراءات جزایی. (۱۳۹۲ش). ۱۱۳۲ جریده رسمی، ماده ۴، فقرة (۵).
۲۹. قرطبی، أبوعبدالله محمد بن أحمد. (۱۳۸۴ش). الجامع لأحكام القرآن. قاهره: دارالکتب المصریة.
۳۰. قزوینی، ابن ماجة محمد بن یزید (۱۳۸۵ش). سنن ابن ماجه. تحقیق محمدفؤاد عبدالباقي، بیروت: دار إحياء الکتب العربیة.
۳۱. معین، محمد. (۱۳۸۶ش). فرهنگ معین. تهران: زرین.
۳۲. نعمتی، علی. (۱۳۹۶ش). آرائه و تحلیل مدل اخلاقی اسلام در ورود به حریم خصوصی. فصل نامه علمی و پژوهشی پژوهش نامه اخلاق، سال دهم، شماره ۳۷.

